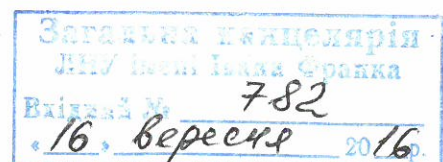

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Наконечної Зоряни Іванівни на тему
«ЧАСОПИСИ ВИДАВНИЧОГО КОНЦЕРНУ «УКРАЇНСЬКА
ПРЕСА» В КОНТЕКСТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ »
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата із соціальних комунікацій за спеціальністю
27.00.04 – теорія та історія журналістики

Яскравий феномен в історії української видавничої справи – діяльність концерну «Українська Преса», що функціонував на теренах Галичини упродовж 1923–1939 рр., та його головного ідеолога та очільника Івана Микитовича Тиктора, що є об'єктом наукового осмислення в дисертації Зоряни Наконечної, й досі залишається маловідомим не лише широкому суспільному, а й професійному загалу. Феноменальність тикторівського проекту, на відміну від багатьох українських медійних проектів початку ХХ ст., що часто провадилися на засадах меценатства і благодійності, у тому, що він, мабуть, чи не єдиний, в якому вперше органічно й напрочуд успішно сполучилися комерційна й соціальна складові. Саме Іван Тиктор, на переконання цитованих у рецензованій дисертації сучасників видавця (с. 11), першим утвердив в українському пресо- та книговидаванні «західній принцип, що преса – це не продукт добродійности, це не харитативна чи суто суспільницька праця, а сполучення культури з купецтвом, отже мусить самовиплачуватись» (Ю. Тернопільський), до слова, напрочуд актуальний і в наш час. Саме Тиктору «треба завдячувати, що українська газета й українська книжка дійшла до села і заповнила бібліотеки наших західньоукраїнських читалень «Просвіти» у період між двома світовими війнами ХХ ст. (І. Кедрин), а отже відіграла важливу роль у формуванні свідомого українського читачтва, передусім, серед селян.

Маючи власний досвід вивчення вельми цікавої й одночасно повчальної для сучасників видавничої спадщини концерну «Українська Преса», добре знаючи стан опрацювання проблеми, визнаючи непересічність особи Івана Тиктора, талановитого видавця й справжнього патріота, який вірив у життєздатність українського народу, його мудрість і силу, цілком підтримую пані Наконечну щодо вибору теми дослідження.

У Вступі до дисертації, відповідно до вимог, вона переконливо доводить актуальність окресленої в титульній назві проблематики, важливість її наукового опрацювання, акцентує на інтегрованості дослідження у науково-дослідні програми загальноукраїнського значення, зокрема «Періодика другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. на українських землях: бібліографічні, функціонально-типологічні, біографічні компоненти», «Підготовка і видання повного “Репертуару українських періодичних видань 1907–1939 рр.”: створення комп’ютерної бази даних анотованої бібліографії періодики та біобібліографічної інформації про найвизначніших редакторів, видавців і публіцистів минулого» та ін.; чітко означає об’єкт і предмет дослідження, характеризує теоретичне й практичне значення результатів роботи.

Одразу зазначу: ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату переконує, що із поставленою метою – розкрити особливості заснування й функціонування часописів видавничого концерну «Українська Преса» та їхнього позиціонування у західноукраїнському інформаційному просторі міжвоєнного періоду, а також із розв’язанням зумовлених цією метою завдань п. Наконечна цілковито впоралася.

Належній презентації основних результатів дослідження сприяє логічно виважена композиція дисертації. Відомо, що у працях історико-пресознавчого характеру опис історіографії досліджуваної проблеми, а також аналітичний огляд джерел становлять самостійну наукову цінність, адже вони не лише відображають теоретичне та емпіричне підґрунтя самого дослідження, вони розширюють можливості подальшого опрацювання та осмислення досліджуваного об’єкта.

Описана у **першому розділі** дисертації історіографія титульної проблеми засвідчує глибоке знання дисертанткою що історії вивчення видавничої діяльності концерну «Українська Преса» та життєпису його фінансового гаранта й керівника Івана Микитовича Тиктора (табуйовані, з відомих причин, у радянській науці й недостатньо вивчені уже в новітні часи), що історичного й професійного тла, на якому це явище розгорталось. Збираючи релевантні джерела, навіть епізодичні згадки, дотичні до проблеми, систематизуючи та

узагальнюючи їх, пані Наконечна не лише реконструює історіографію досліджуваної об'єктної ділянки, вона як науковий співробітник Науково-дослідного інституту пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника долучається до копіткого тривалого процесу створення цією поважаною інституцією амбітного за задумом і масштабами проекту – багатотомного історико-бібліографічного дослідження «Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.», і, по суті, «вписує» в нього ще одну яскраву сторінку української журналістики та пресовидання.

Відаючи належне доробку попередників (М. Мартинюка, В. Денисюк та ін.), що за умов доволі скромної довідкової бази змогли зібрати й опрацювати репертуар видань «Української Преси», зокрема й пресових, дисертантка, однак, критично оцінює бібліографічні праці зазначених авторів, відшукуючи неточності й навіть серйозні фактичні помилки. Особливу дослідницьку скрупульозність пані Наконечна демонструє й при доборі та опрацюванні відповідних архівних джерел: її цікавлять не лише фонди, безпосередньо пов'язані з видавничим концерном та його найбільшими пресодруками «Новий Час», «Народня справа», «Наш Лемко» (це закономірно), вона залучає чимало непрямих джерел, скажімо, фондів громадських та політичних організацій, особисті архіви визначних діячів, причетних до процесу видавання певного пресодруку, матеріали приватного листування і, звісно, самі пресодруки (загальна кількість опрацьованих чисел вражає – понад 6,5 тис. одиниць).

Увесь цей багатий різноплановий емпіричний матеріал у подальшому дає дисертантці змогу досить глибоко вивчити соціальне і професійне тло, на якому розгорталася діяльність «Української Преси», формувалося «обличчя» досліджуваних в дисертації часописів, дати належну оцінку певним подіям, фактам та явищам в їхніх причинно-наслідкових зв'язках, осмислити досліджуваний феномен в усій його повноті. Результати цього осмислення викладено у другому і третьому розділах дисертації.

Цілком вмотивованим видається рішення дослідниці у **другому розділі** дисертації показати місце аналізованих нею видань у «пресовому й культурному ландшафті міжвоєнної Галичини». Пані Наконечна послідовно й

докладно описує передумови започаткування Іваном Тиктором у 1923-1924 рр. «справи його життя» (як вдалося з'ясувати дисертантці, концерном «Українська Преса» її було названо вперше лише 1934 р.), аналізує внутрішні аспекти функціонування структури, оцінює функціонально-комунікаційну ефективність видаваних пресодруків, зокрема їхню роль у формуванні національно свідомого читача.

При ознайомленні зі змістом другого розділу у вічі впадає певна диспропорція в розподілі уваги до різних часописів концерну. Так, в одному підрозділі 2.2 характеризуються одразу шість пресових проектів Тиктора – «Народня справа», «Дзвіночок», «Наш Лемко», «Комар» та «Українська Ілюстрація», а у підрозділі 2.3 – лише один, газета «Наш Прапор». Однак дослідниця пояснює це різним ступенем вивченості перелічених часописів. Виявляється, що «одна з найбільш впливових львівських газет» міжвоєнного періоду, завжди згадувана в переліках найважливішої львівської преси аналізованого періоду, тривалий час не була об'єктом спеціальної наукової уваги» (с.74), тож пані Наконечна прагнула заповнити цю прогалину. Із таким її рішенням важко не погодитися.

Особливе зацікавлення викликає зміст підрозділу 2.4, в якому дисертантка описує контраверсійність рецепцій пресового доробку Івана Тиктора з боку його сучасників, неоднозначність оцінок суспільної ваги його видавничих проектів, виявляючи при цьому необхідні за таких обставин дослідницькі риси – об'єктивність, здатність не піддаватися спокусі «романтизувати» й ідеалізувати досліджуване явище, оцінювати його в усій суперечливості, а відтак – повноті. Відомо, що видавця звинувачували у «жовтизні» й «таблоридизації» його часописів, дорікали йому за безпартійність й ніяк не ідеологічну аморфність. Важко однозначно стверджувати, чого в цих закидах було більше – справедливого обурення, образи за незалежність від будь-яких організацій, партійних чи громадських, ба навіть заздрощів із боку конкурентів. Адже «популярний серед галицького читацтва безпартійний «Новий Час» спорадично перевищував накладом відому газету «Діло». Тижневик «Народня справа» сягнув нечуваного тиражу (40 тис. примірників у

час, коли наклади періодиків, за поодинокими винятками, коливалися від 1 до 15 тис. примірників)» (с. 23). Як стверджує дисертантка, головним виправданням для Івана Тиктора (якщо він його взагалі потребує!) було прагнення допомогти своїми пресодруками «подолати зневіру, що панувала серед українського народу, допомогти правильно визначити пріоритети у подальшій боротьбі за власні права і, звичайно ж, поширити просвіту серед найбільш бідніших верств населення» (с. 90). Додам лише, що численні «білі плями» на шпальтах «Нового Часу», «Нашого Прапора», «Народньої Справи», кількість та характер конфіскацій з боку цензури можуть вважатися найкращим доказом очевидної й послідовної проукраїнської лінії в діяльності концерну «Українська преса», мотивації усієї професійної діяльності його очільника. Своім прикладом Тиктор довів, що патріот і вправний бізнесмен – поняття цілком сумісні.

Третій розділ дисертації присвячено усебічному й ґрунтовному аналізу газети «Новий Час», одному з найпопулярніших галицьких пресових видань міжвоєнного часу, що забезпечував інформаційні потреби не лише галичан, а й українців за кордоном, першому і, мабуть, наймасштабнішому з усіх проєктів Івана Тиктора, в кільватері якого згодом рухалися усі інші. Саме це видання торувало шлях до українськомовної аудиторії, завойовувало й формувало, сучасною мовою, «фокус-групи» наступних проєктів концерну, українського Читача загалом. У цій частині дисертації дослідниця на основі зібраного й ретельно опрацьованого фактичного матеріалу відтворює історію газети у фактах, подіях, постаттях, а головне – доводить, що Івану Тиктору таки вдалося виформувати «універсальне періодичне видання, вільне від впливів політичних структур, яке, інформуючи, пояснюючи, висвітлюючи складну проблематику, намагалося організувати українців, сприяти їх розвитку як нації, що заслуговує на державницьку самостійність» (с. 167).

Запорукою комерційного успіху газети, її широкої популярності став людський чинник. У підрозділі 3.2 дисертації зацентровано на творчому доробку багатьох відомих і маловідомих діячів української культури, політики, освіти й просвіти (лише на початках їх налічувалося понад сто осіб), вперше

охарактеризовано публікації на сторінках «Нового Часу» Володимира Дрошенка, Григорія Гладкого, Михайла Лозинського, Осипа Назарука та ін.

Саме завдяки вдало підбраному авторському та журналістському колективу в 1920-1930-х рр. було створено український пресовий проект, що відповідав високим стандартам тодішньої європейської й навіть, як стверджують деякі дослідники (зокрема дисертантка покликається на публікації І. Чорновола, С. Блавацького), й сучасної української журналістики. На користь цього твердження свідчить розлогий аналіз архітекtonіки видання (підрозділ 3.3), жанрового і тематичного розмаїття публікацій часопису (підрозділ 3.4.), різноманітних окремо видаваних додатків і «газет у газеті» (підрозділ 3.5), форм зворотного зв'язку з аудиторією (3.6). Кількість опрацьованих під час дослідження чисел «Нового Часу» (4360 !), а відтак публікацій, кількість наведених прикладів надають висновковій частині дисертації особливої переконливості й ваги.

Отримані під час дослідження результати належно апробовані в публікаціях та у виступах на конференціях. Опубліковані статті (7 з 12 – у фахових виданнях), зміст автореферату повністю відповідають змісту самої роботи, що оформлена згідно з основними вимогами до такого виду наукових досліджень.

Водночас, хотілося б зробити деякі зауваження і поставити кілька питань для обговорення під час захисту дисертації.

1. Дисертантка лише коротко згадує ще про один важливий напрям діяльності концерну – видавання книжкової продукції (с.43). Розуміючи, що з огляду на титульну проблему аналіз книговидавничих проектів не входив до кола завдань дослідниці, вважаю, однак, що в роботі варто було б усе ж схарактеризувати саму запроваджену Тиктором стратегію супроводжувати періодичні видання книжковими серіями та бібліотеками, що суттєво підвищувала комунікативну ефективність проектів загалом, їхній комерційний успіх.

2. Можливо, цікаві, однак розпорошені по різних розділах дисертації зауваги щодо рекламних матеріалів, вміщуваних в аналізованих часописах, доцільно було б об'єднати в окремий підрозділ, даючи комплексну оцінку рекламно-промоційній діяльності концерну, що відігравала часом чи не вирішальну роль в підвищенні продаваності пресодруків та книгодруків «Української преси».
3. Констатуючи неоднозначність у сприйнятті з боку сучасників стилю роботи Івана Тиктора як очільника видавничого концерну, пані Наконечна все ж уникає дати йому власну оцінку. Що це: дослідницька несміливість чи свідоме відсторонення? І чи може слугувати досвід Івана Тиктора за взірць в умовах сучасної масової комерціалізації видавничої сфери?

Загалом рецензована наукова праця є актуальним, ґрунтовним, самостійним науковим дослідженням, виконаним на високому науковому та методологічному рівні.

Усе вище викладене дає нам підстави підсумувати, що дисертація **«Часописи видавничого концерну «Українська Преса» в контексті західноукраїнської журналістики»** відповідає вимогам МОН України щодо кандидатських дисертацій, зокрема «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, відповідає спеціальності і профілю спеціалізованої вченої ради К 35.051.24 Львівського національного університету імені Івана Франка, а її авторка - Наконечна Зоряна Іванівна - заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.04 — теорія та історія журналістики.

Офіційний опонент – доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри видавничої справи та редагування

Української академії друкарства

Е.І.Огар

